

**O'QUVCHILARNI FUQAROLIK RUHIDA TARBIYALASHDA
DAVLAT RAMZLARINING AHAMIYATI.**

Nasriddinova Sevara Olimjon qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich 4BT-20 guruh talabasi

Boymatova Munisa Shokir qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 4BT-20 guruh

Djamolova Shahnoza Srojiddinova

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 4BT-20 guruh talabasi

Turdiyeva Risolat Baxromjon qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 4BT-20 guruh talabasi

Murodulloyeva Zaytuna Abdulloyevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 4BT-20 guruh talabasi

Sattorova Shohsanam Muzaffar qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 4BT-20 guruh talabasi

Kalit s'ozlar:Respublika,Davlat Konstitutsiya,ramzlar fuqarolik tarbiyasi,milliy qadriyatlar , urf-odat, marosimlar,millat, oila, maktab, mahalla, milliy g'urur va vatanparvarlik.

Annotatsiya: Ramzlar – bu shartli belgilar bo'lib, ular qadim davrlardayoq turli xalqlarda u yoki bu hodisa, olam, mavjudot, odamlar tasvirini, ularning qarashlarini ifodalagan. Davlat ramzlari muayyan millat, elatning etnopsixologik xususiyatlari, qarashlari, orzu-umidlari, intilishlari hamda maqsadi, hududiy, ijtimoiy-g'oyaviy birlik mohiyatini anglatishga xizmat qiluvchi tasviriy belgilar majmuidir. Muayyan davlatning bayrog'i, gerbi (tamg'asi) hamda madhiyasi davlat ramzlari majmuini ifodalaydi.Davlat ramzlari o'zlarida chuqur siyosiy va ijtimoiy-g'oyaviy mazmunni ifoda etadi. Davlat ramzlari (bayroq, gerb)da tasvirlangan ranglar, tasvirlar muayyan xalq, millat o'tmishi, qadim an'analari, xalqning turmush tarzi, orzu-umidlari, maqsadi, hayotiy intilishlarini ifoda etishga xizmat qiladi. Davlat madhiyasida esa xalq, millat, davlat va jamiyatning yagona maqsadi, birligi g'oyalari tarannum etiladi.Davlat ramzlari davlatning mavjudligini ko'rsatuvchi belgilardir.

Davlat ramzlari — muayyan bir davlatning milliy suverenitetini ifodalaydigan, tarixan tarkib topgan alohida, eng muhim belgilari. Ular bevosita xalq, millat hayoti, an'analari, ruhiyati, folklori, tarixi bilan chambarchas bog'liqdir. Davlat ramzlari

mustaqil davlatning muhim tashqi belgilarini o'zida mujassamlantiradi. Davlat ramzlarida xalqning azaliy orzusi, ezgu niyatlari, bugungi hayot mazmuni aks etadi. Davlat ramzlari konstitutsiya yoki maxsus qonun bilan belgilab qo'yiladi. Davlat bayrog'i, davlat gerbi, davlat madhiyasi, davlat ranglari, davlat boshlig'ining shtandarti (bayrog'i), davlat muxri, davlat shiori asosiy Davlat ramzlari hisoblanadi. "O'zbekiston Respublikasi" nomi, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, o'zbek tili, O'zbekistonning o'z bayrog'i, gerbi, madhiyasi, poytaxti (Toshkent shahri), O'zbekistonning davlat mukofotlari va unvonlari, milliy valyutasi(so'm), umumxalq bayramlari mustaqil o'zbek davlatining yorqin timsollaridir.

O'zbekiston Respublikasida davlat mustaqilligining e'lon qilinishi ijtimoiy-siyosiy mustaqillikni ifoda etuvchi ramzlarni yaratishni taqozo etdi. 1992 yil 10 dekabrda O'zRning davlat madhiyasi qabul qilindi. O'zbekiston Xalq shoiri Abdulla Oripov va taniqli bastakor Mutal Burxonov O'zR davlat madhiyasining mualliflaridir. 1991 yil 18 noyabrda O'zbekiston Respublikasining bayrog'i, 1991 yil 2 iyulda esa O'zbekiston Respublikasining gerbi (tamg'asi) qabul qilindi. Ta'lim muassasalarida fuqarolik tarbiyasini tashkil etishda o'quvchilarga davlat ramzlariga oid ma'lumotlarni berish, ularning ongiga davlat ramzlarining xalq, millat or-nomusi, sha'ni, qadr-qimmatining timsoli ekanligi to'g'risidagi g'oyalarni singdirish zarur. Mustaqil O'zbekiston Respublikasining bayrog'ida oq, ko'k, yashil va qizil ranglar o'z ifodasini topgan bo'lib, ularning har biri muayyan ma'noni anglatishga xizmat qiladi. Oq rang qizil rang bilan hoshiyalangan. Respublika bayrog'ida yurt tarixi, o'zbek xalqining milliy ruhi va yurt tabiatining jamoli aks ettirilgan. Bayroqning chap tomoni yuqorida qismida yarim oy va o'n ikki yulduzning tasviri tushirilgan. Ko'k rang va yulduzlar tasviri tiniq, moviy osmon belgisidir. O'rtadagi oq rang esa yorug' kun va pokiza, oq ko'ngilli o'zbek xalqining tilagi, qizil hoshiyalar esa tomirlarda jo'sh urayotgan qon kabi tiriklik va hayot ramzidir. Yashil rang esa qadim-qadimdan tabiat belgisi, oy (yangi oy) ramzining berilishi mustaqillik sharoitida hayot kechirish xalqimiz uchun o'ziga xos yangi davr ekanligining ifodasidir. Yulduzlar sonining o'n ikkitaligi yil oylari, muchal hisobiga nisbatdir. Umuman, yulduzlar qadimdan oq abadiyat timsoli sifatida qadrlanib kelingan. XVIII asrdan boshlab esa, buyuk intilish hamda ulug' g'oyalarning ifodasi sifatida talqin etila boshlangan. Respublika milliy bayrog'ining huquqiy maqomi "O'zbekiston Respublikasining Davlat bayrog'i to'g'risida"gi Qonunda belgilab berilgan. Milliy bayroq va uning mohiyati to'g'risidagi ma'lumotlarni o'quvchilarga yetkazish sinf soatlarida, shuningdek, tarbiyaviy tadbirlarni o'tkazish chog'ida amalga oshiriladi. Bayroq davlat mustaqilligining belgisigina bo'lmay, u O'zbekiston Respublikasi nomini xalqaro maydonda ramziy ravishda ifoda etish uchun xizmat qiladi. Davlat bayrog'i Prezidentlik apparati, Respublika Oliy Majlisi va hukumati,

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorig'i Kengeshi va hukumati, xalq deputatlari mahalliy Kengashlari, turli davlatlarda Respublika nomidan ish olib boruvchi O'zbekiston Respublikasining doimiy vakolatxonalari binolarida ko'tariladi. O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, chet ellik mehmonlar Respublika bayrog'ini hurmat qilishlari shart. Davlat bayrog'iga nisbatan hurmatsizlik qonun yo'li bilan jazolanadi. O'zbekiston Respublikasining Davlat gerbida tog'lar, daryolar, bug'doy boshloqlari (chap tomonda), ochilgan g'o'za shohlarining (o'ng tomonda) gulchambar holiday tasviri aks ettirilgan. Gerb o'rtasida serquyosh yurt ramzi bo'lgan quyosh o'zining zarrin nurlarini sochib turibdi. Gerbning yuqoridagi qismida Respublika mustaqilligining ramzi sifatida sakkiz burchak tasvirlangan bo'lib, uning ichida yarim oy (yangi oy – yangi tuzum) va yulduzlar (abadiyat timsoli) joylashtirilgandir. Gerbning markazida baxt va erksevarlik ramzi bo'lgan kumush rangli Xumo qushi qanotlarini yozib turgan holda tasvirlangan. Xumo qushi insonga baxt keltiruvchi, uni turli ofatlardan himoya qiluvchi, mehribon jonot sifatida o'zbek xalq og'zaki ijodida keng talqin etib kelingan. Gerbning pastki markaziy qismida Davlat bayrog'i ranglaridagi chambar lenta o'zagida «O'zbekiston» so'zi yozilgan. Gerbda ifoda etilgan sakkiz qirrali burchak – masammandir. Ushbu belgi ijtimoiy hayotning ma'lum bir g'oya, kuch birlashtiradi degan g'oyani anglatishga xizmat qiladi. Paxta va bug'doy boshloqlarining tasviri rizqu-ro'zning nishonasidir. Davlat gerbining huquqiy maqomi ham qonun bilan himoyalangan. Davlat gerbidan foydalanish huquqi maxsus davlat hokimiyati va boshqaruvi idoralariga berilgan bo'lib, ularga O'zbekiston Prezidenti devoni, O'zR Oliy Majlisi, davlat hokimiyati va boshqaruvning mahalliy idoralari, vazirliklar, davlat qo'mitalari, barcha toifadagi sudlar, prokuratura, diplomatik va konsullik vakolatxonalari kiradi. Davlat gerbining tasviri tushirilgan muhrlar, hujjatlarning blankalari va ulardan foydalanish, saqlash hamda yo'qotish tartibi Respublika Vazirlar Mahkamasining maxsus hujjati asosida tartibga solingan. Davlat gerbining tasviri, shuningdek, fuqarolik pasporti, korxonalar, tashkilot, muassasalarning ish qog'ozlari, muhrlarida o'z aksini topgan. Respublika fuqarosi shaxs sifatida o'z sha'ni, or-nomusini qanchalik muqaddas bilsa, fuqaro sifatida davlat ramzlarini shu qadar muqaddas bilishi, uni asrash, muhofaza qilish uchun o'zida mas'ullik tuyg'usini qaror toptirishi lozim. Fuqarolik tarbiyasini yo'lga qo'yish jarayonida davlat ramzlaridan noqonuniy hamda axloqsiz ravishda foydalanayotgan kimsalarga nisbatan murosasiz bo'lish lozimligini uqtirib borish maqsadga muvofiqdir. Fuqarolik tarbiyasining yo'nalishlaridan biri o'quvchilarga millat, xalq o'tmishini o'rgatish asosida milliy o'zlikni anglash hisssiga ega bo'lishlarini ta'minlash sanaladi. Milliy qadriyatlar g'oyalarini o'rganish asrlar davomida ardoqlanib kelgan an'ana, urf-odat, marosimlar millatni bu qadar jipslashganligi siridan voqif etadi. Fuqarolik tarbiyasi negizida xalq o'tmishi, tarixini o'rganish milliy qadriyatlar mohiyatini anglashga yo'naltirilgan faoliyatga

o'quvchilarni jalb etish ijtimoiy maqsadni amalga oshirishga yo'naltirilgan yo'l sanaladi. O'quvchilarda fuqarolik hissini qaror toptirish, ularni fidoiy, vatanparvar fuqaro sifatida tarbiyalash evaziga ta'minlanadi. Yosh avlodda fuqarolik hissi va e'tiqodini tarbiyalamay turib, ularda axloqiy, xulqiy odatlar va ko'nikmalarni shakllantirib bo'lmaydi. Fuqarolik tuyg'usini qaror toptirish murakkab jarayon. Bunda dastlab o'quvchilarga fuqarolikning mohiyati va me'yoriy qoidalar mazmuniga oid bilimlar beriladi. Avvalo, o'quvchiga fuqarolik odobi va madaniyati haqida tushunchalar beriladi, bu xildagi xatti-harakatlarga oid namunalar keltiriladi, so'ngra faoliyat uyushtiriladi. Badiiy va ilmiy adabiyotlar, matbuot yangiliklari, kinofilm, spektakl g'oyalari, turli suhbatlar mazmunini tushuntirish, targ'ib etib borish orqali o'quvchilar ongiga fuqarolik tushunchalari singdiriladi. Fuqarolik tuyg'usini bolalarda maktabgacha ta'lim yoshidan boshlab hosil qilish maqsadga muvofiqdir. Buning uchun "Respublika bayrog'ida nimalar aks ettirilgan?", Respublika gerbida nimalar tasvirlangan?", "Humo qushi tasviri qanday ma'noni anglatadi?", "Sen Davlat madhiyasini bilasanmi?" kabi mavzularda suhbatlashish muhimdir. O'quvchiga fuqaro sifatida o'z xulq-atvori mazmunini tahlil etish imkonini berish lozim. Ya'ni, "Bugun xalq farovonligi, Vatan taraqqiyoti uchun nima qila oldim?", "Zimmamdagi burchni qanday ado etdim?" tarzidagi savollarga javob topishga o'rgatish kerak. Yosh avlodga turli fanlar asoslarini chuqur o'zlashtirish ularning tafakkuri va dunyoqarashini boyitishga, shuningdek, fuqaro sifatida o'z majburiyatlarini to'laqonli anglashlari uchun imkoniyat yaratishini tushuntirib borish maqsadga muvofiqdir. Fidoiylilik, intiluvchanlik, tashabbuskorlik, tashkilotchilik, qat'iyat, matonat, uyushqoqlik kabi xislatlar o'quvchilarda fuqarolik tarbiyasini tashkil etishda tarbiyalanadi. Fuqarolik tarbiyasini tashkil etish uchun ma'lum shart-sharoitlarning mavjudligi taqozo etiladi. Bular: o'quv yurtida tashkil etilayotgan ta'lim-tarbiya jarayoni yuksak darajada uyushtirilishi kerak; fuqarolik tarbiyasini tashkil etish jarayonining muvaffaqiyati o'qituvchi va o'quvchilar jamoasining saviyasiga bog'liq; tarbiyaviy ishning rejali, uzluksiz, tizimli bo'lishiga erishish; oila, maktab va mahalla o'rtasida o'zaro hamkorlikning yuzaga kelishi fuqarolik tarbiyasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi; o'quvchilarning axloqiy va huquqiy me'yorlar, umumiy tartibga qat'iy rioya etishga o'rgatish, zimmasidagi burchni to'laqonli ado etishlariga e'tiborni qaratish. Fuqarolik tarbiyasini tashkil etishda suhbat, munozara, ma'ruza, bahslardan foydalanish, mashq, test, anketa savollarga javoblar olish kutilgan natijani qo'lga kiritishga imkon beradi. Fuqarolik tarbiyasida uning natijasini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Bunda o'quvchining tarbiyalanganlik darajasi asos qilib olinadi. Fuqaro quyidagi sifatlarga ega bo'lishi lozim: fuqarolik burchini bajara olish (o'z Vatani, xalqi, otanasini oldidagi majburiyatni his eta olish) qobiliyatiga egalik; milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usiga ega bo'lish; davlat Konstitutsiyasi, davlat hokimiyati organlari, mamlakat Prezidenti, davlat ramzlari (gerb, bayroq va madhiya)ga hurmatda

bo'lish; mamlakat taqdiri va istiqboli uchun javobgarlik, mas'ullik; ijtimoiy huquqiy va axloqiy me'yorlarga hurmat va itoatda bo'lish; mamlakat milliy boyliklarini asrash, ularni ko'paytirish haqida qayg'urish; davlat tili, milliy madaniyat va an'analarga sadoqat ko'rsatish; ijtimoiy faollik; demokratik tamoyillarga amal qilish; tabiatga nisbatan ehtiyotkorona, mas'uliyatli munosabatda bo'lish; fuqarolarning huquq va burchlarini hurmat qilish; huquqiy ong va fuqarolik madaniyatiga ega bo'lish; o'z faoliyati, xatti-harakatiga mas'uliyatli bo'lish; o'zga xalqlarga hurmat ko'rsatish va boshqalar.

O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov «O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li» nomli asarida shunday yozadi: «O'zbekistonni yangilash va rivojlantirishning o'z yo'li to'rtta asosiy negizga asoslanadi. Bu negizlar:

- umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik;
- xalqimizning ma'naviy merosini mustahkamlash va rivojlantirish;
- insonning o'z imkoniyatlarini erkin namoyon qilishi;
- vatanparvarlik»'.

Fuqarolik tarbiyasining asoslaridan biri millat, xalq o'tmishini o'rganish orqali milliy o'zlikni anglash tuyg'usini qaror toptirish sanaladi. Shaxs ham, jamiyat ham o'tmishni o'rganish, uning har bir bosqichini tahlil qilish asosida kelgusi hayot rejasini ishlab chiqadi. O'tmish mutafakkirlarining qarashlari, boy ma'naviy meros g'oyalari bugungi avlod uchun dasturilamal bo'lishi lozim. Allomalar, xalq qahramonlari hayotini o'rganish, millat va shaxsga inson sifatida kim ekanligini anglab yetishga yordam beradi. Fuqarolik tuyg'usini qaror toptirish murakkab jarayon. Bunda dastlab o'quvchilarga fuqarolikning mohiyati va me'yoriy qoidalar mazmuniga oid bilimlar beriladi. Avvalo, o'quvchiga fuqarolik odobi va madaniyati haqida tushunchalar beriladi, bu xildagi xatti-harakatlarga oid namunalar keltiriladi, so'ngra faoliyat uyushtiriladi. Ana shu asosida ularda fuqarolik tushunchasi shakllanadi va fuqarolik xulqiy odatlari hosil qilinadi. Fuqarolik tarbiyasini tashkil etish uchun ma'lum shart-sharoitlarning mavjudligi taqozo etiladi. Bular:

- 1) O'quv yurtida tashkil etilayotgan ta'lim-tarbiya jarayoni yuksak darajada uyushtirilishi kerak;
- 2) Fuqarolik tarbiyasini tashkil etish jarayonining muvaffaqiyati o'qituvchi va o'quvchilar jamoasining saviyasiga bog'liq
- 3) Tarbiyaviy ishning rejali, uzluksiz, tizimli bo'lishiga erishish;

4) Oila, maktab va mahalla o'rtasida o'zaro hamkorlikning yuzaga kelishi fuqarolik tarbiyasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi

5) O'quvchilarning axloqiy va huquqiy me'yorlar, umumiy tartibga qat'iy rioya etishga o'rgatish, zimmasidagi burchni to'laqonli ado etishlariga e'tiborni qaratish.

Fuqarolik tarbiyasida uning natijasini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Bunda o'quvchining tarbiyalanganlik darajasi asos qilib olinadi. Ushbu maqsadda diagnostik (tashhis qo'yish), statistik va qiyosiy tahlilni olib borish lozim

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, O'zbekiston, 1992.
2. Pedagogika. O'quv qo'llanmasi. Munavvarov A tahriri ostida. – Toshkent, O'qituvchi, 1996.
3. Mahkamov U. O'quvchilarning axloqiy madaniyatini shakllantirish muammolari. – Toshkent: O'zbekiston, 1993.
4. Mahkamov U. O'quvchilarning axloqiy madaniyatini shakllantirish muammolari. – Toshkent: O'zbekiston, 1993.
5. Ziyonet.uz